

# Politikada Kadın ve Kadın Politikası Üzerine: Kuzey Kıbrıs'a İlişkin Kimi Saptamalar

Hanife ALİEFENDİOĞLU

Toplumsal olanı okuma ve anlamlandırma süreci içinde (savaş, yoksulluk, milliyet kurgusu gibi) neredeyse doğallaştırılmış bir kadınlık ve erkeklik kurgusu ediniriz. Bu kurgu içinde üretilen söylemin bazı çevreleri ideolojik ve politik olarak sessizleştirdiğini, tartışmanın tarafı olmaktan alıkoyduğunu ve güç ilişkilerinin yeniden üretilmesinde kullanıldığını çoğunlukla unuturuz. Genel olarak kamusal alan ve daha özelde politika yapmanın kendisi, kadınların yurttaş olarak hakları olduğu halde, sesizleştirildikleri bir alan. Bu halden nüfusun yarısını oluşturan kadınlar, sınıf, etniklik, yaş ve milliyet gibi başka faktörlere bağlı olarak etkilenseler dahi, öncelikle ve en fazla sadece kadın oldukları için zarar görüyorlar.

Kadınların kamusal yaşama katılması basit bir eşitlik anlayışının uzantısı olmaktan çok kadınların haklarının ve çıkarlarının tanınmasının bir gereği.<sup>1</sup> Buna neden olan toplumsal cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmak sadece kadınların sorunu olmayıp sosyal adaletin gelişmesi, bireylerin özgürleşmesi, demokratikleşmesi, insani kalkınmanın ve ülkelerin imzaladığı "Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi"nin,<sup>2</sup> ya da Avrupa Birliği Eşitlik Müktesebatı'nın gereğidir. Bu saptama kendini 1995 yılında imzalanan BM Pekin Eylem Platformu'nda da gösterir.

Lister'in de belirttiği gibi otoritelerin artık bilmesi gereken, vatandaşlığın cinsiyetsiz bir kavram ve pratik olduğu konusunda ısrar etmek değil bireylerin özgünlük ve farklılıklarını dikkate alan, kadın/farklı-

lık odaklı bir vatandaşlık anlayışını benimsemektir.<sup>3</sup> Kadınları erkeklerle eşit koşul ve düzeyde hak ve yükümlülüklerle donatmış bir vatandaşlık anlayışı gerçekten benimsenmiş olsaydı, kadınların olmadığı bir politik arena düşünülemezdi. İkinci dalga feminizmin çok iyi tespit ettiği gibi cinsiyetsiz, tarafsız, bireylerin eşitlik ve özgürlüğünün sözleşmelere bağlı olduğu bir vatandaşlık anlayışının doğduğu kamusal yaşam, kadının katılımını engelleyen en önemli unsur. Ayrıca yine ikinci dalga feminizmin dile getirdiği gibi kadınların genel ve tek bir çıkarları yoktur; kadınların da farklı çıkarları vardır.<sup>4</sup> Bu doğrultuda ilerlenmiş olsaydı kadınların farklı görüş ve çıkarlarıyla politikada olmaları gerekirdi. Oysa, kadınları bu alanın dışında tutan hem tarihsel hem de birbirini çapraz kesen mekanizmalar var.

Kadınların toplumsal yaşama katılımını analitik olarak irdelemeden önce, Caroline Moser'in belirttiği, toplumun devamlılığı için üretim, yeniden üretim ve topluluk işlerinin gerektiğini hatırlayalım. Bu işler arasında kadınların katkıda bulunduğu son iki kategori, toplumsal, kültürel ve ekonomik olarak kadınlar ve erkekler tarafından ilki kadar değerli bulunmaz. Yine Moser tarafından çok yerinde bir şekilde tanımlandığı gibi, kadınların pratik ve stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçları gözönüne alındığında siyasal örgütlerde kadınlara yönelik herhangi bir politika, kadınların pratik ihtiyaçlarını karşılamada yardımcı olabilecekken kadınları toplumsal olarak güçlendirmeyebilir.<sup>5</sup> Zira, bildik siyasal örgütlerin politikaları kadınlardan çok şey talep ederken onlara

<sup>1</sup> Beijing Declaration and Platform for Action, Fourth World Conference on Women, <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform>.

<sup>2</sup> <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw>.

<sup>3</sup> Ruth Lister, "Dilemmas in Engendering Citizenship," Barbara Hobson (der.), *Gender and Citizenship in Transition*, London, Routledge, 2000, s. 73.

<sup>4</sup> Lister, a.g.m., s. 47.

<sup>5</sup> Caroline O. N. Moser, *Gender Planning and Development: Theory Practice and Training*, London, Routledge, 1993.

yönelik kalıcı güçlendirici mekanizmaları üretmekten yoksun.

Biliyoruz ki "kadınların politikacı olmaları olmalarından daha şaşırtıcıdır."<sup>6</sup> Kadınların siyasal katılımını da birbiriyle ilişkili iki boyutta tanımlamak mümkündür. Birinci boyut kadınların kamusal alanda örgütsel yapılardan çıkarak politikleşmesidir. Çalışan, eğitilmiş, kariyer sahibi, yani yurttaşlık haklarını kullanabilen kadınların kamusal yaşamın toplumsal cinsiyet eşitliğini içerecek şekilde dönüşmesine çalışmalarıdır. Diğer boyut ise kadınların siyasal örgütlerin içinde değil, anne(ler) ve eş(ler) olarak, ailenin koruyucuları, sürdürücüleri, etnik sınırların sembolleri ve taşıyıcıları olarak, kamusal alana davet edilmeksizin politikleşmeleridir. Buna örnek olarak, Filistinli, toprakları işgal edilen kadınlar, Arjantinli, Şilili, eşleri çocukları kaybolan kadınlar, bir dönem Türkiye kamuoyuna damgasını vuran Cumartesi Anneleri verilebilir. Bu düzeyde politikleşme daha çok sosyal adalet, yardım ve güvence taleplerini de içerir. Kadınların siyasal katılımından bahsederken Sancar Üşür'ün *katılım* kavramını nasıl problematize ettiğini hatırlatmakta yarar var: Sancar Üşür çok yerinde olarak, katılım sözcüğünün zaten bir içerdekiler-dışardakiler yarattığını, katılanların dışardakiler olarak diğerlerine eklenmesinin beklendiğini belirtir.<sup>7</sup>

Bu yazıda, yukarıda belirtildiği üzere Moser tarafından ortaya atılan, kadınların yeniden üretim ve topluluk işleri düzlemindeki, siyasal örgütlerdeki ve günlük yaşam pratiklerindeki politikleşme deneyimlerine bakarak bir durum saptaması yapmaya çalışacağım. Bu çerçevede 'cinsiyetlendirilmiş vatandaşlık' kavramı ve 'kamusal alanda kadınların güçlendiği mekanizmalar' başvurduğum anahtar çerçeveler/kavramlar olacak. Bağlı olarak Kıbrıs'ta 2003 yılından bu yana yaşanan sosyo-politik hareketliliğin kadınların yaşamına ne gibi yenilikler ve güçlendirici mekanizmalar getirdiğini ve buradan politikada daha fazla söz sahibi olmaları için neler yapılabileceğini aktarmaya çalışacağım.

Kadınların gönüllü yardım kuruluşlarından başlayarak içinde buldukları tüm kamusal etkinliklerin onları kamusal alanın en erkeklere özgü bölümü olan politik arenaya taşımaya yetmediği çok açık. Kadın-

<sup>6</sup> Ayşe Güneş Ayata, "Türkiye'de Kadının Siyasete Katılımı", Şirin Tekeli (der.), *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, İstanbul, İletişim Yayınları, 1995, s. 298.

<sup>7</sup> Serpil Sancar Üşür, *Politikada Kadın*, Ankara, KSSGM Yayını, 1997, s. 27.

ların politikada daha fazla yer alması konusunda Güneş Ayata'nın belirttiği gibi, "yoksa erkekler eşlerini ve kız evlatlarını siyasetten korumaya mı çalışıyorlar?" diye düşünebiliriz.<sup>8</sup> O halde politika yapmanın ne olduğuna bir kez daha bakmakta yarar olabilir: Kuzey İrlandalı bir grup kadın kendilerinin küçük p ile politika yaptıklarını duyurdu.<sup>9</sup> Burada küçük p ile politika ve büyük P ile politika yapma farkına değinmek gerek. Küçük p ile politikayı, özel alanda ve topluluk ölçeğinde kadınların yaptıkları tüm yeniden üretim faaliyetleri ya da başka bir deyişle kadınların bu kolektif iyilik için yaptıkları etkinlikler olarak tanımlayabiliriz. Oysaki büyük p ile Politika yani formal politika, siyasi partiler aracılığıyla parlamento ve yerel yönetimler düzeyindeki politikadır. Coote ve Pattullo'nun belirttiği gibi kadınlar taban örgütlerinde ne kadar başarılı olurlarsa olsunlar politik karar alma mekanizmalarında, yani büyük P ile politikada yer alamazlar.<sup>10</sup> Eğer kadınların güçlendirilmesinden söz ediyorsak bu ayrımın analitik olarak gerekli olsa da kimi tehlikeler barındırdığını da görmemiz gerekir. Küçük p ile politika içinde, yani taban örgütlerinde ya da siyasal örgütlerin alt basamaklarında çalışmaları sırasında kadınların elde ettikleri politik güçlenme, sosyal politik bilinç küçümsenemez.

Kadınların yaşam deneyimi ve pratikleri çoğunlukla başkalarının ihtiyacını kendi ihtiyaçlarının önüne koymayı gerektirir. Erica Jong'un dediği gibi "kadınların kendilerinden yana olmaları zordur çünkü onlara herkesten yana olmaları öğretilir."<sup>11</sup> Kadınlar topluluk içinde bilgi ve deneyimlerini anne, eş, kardeş ve kız çocuk olarak taşırlar. Bu özellik kadınlara, dinleme, kaydetme, gruplar arasında arabuluculuk yapma gibi yetiler kazandırır. Rosaldo'nun da belirttiği gibi, kadınların erkeklerin kamusal alandaki gücünden daha farklı ve informal bir iktidar alanı vardır.<sup>12</sup> Kadınların kamusal arenaya taşınabilecek bu çok büyük duygusal işgücü potansiyeli, dinlemeyi, anlamayı pazarlık ve aracılık edebilmeyi ve yaratıcı davranmayı kapsar.<sup>13</sup> Siyasi otoriteler za-

<sup>8</sup> Ayata, a.g.m., s. 298.

<sup>9</sup> Lister, a.g.m., s. 41 ve Hyatt, S. *Accidental Activists: Women and Politics on a Council Estate*, Chicago, American Anthropologists Association Annual Meeting, 1991.

<sup>10</sup> Lister, a.g.m., s. 41 ve A. Coote ve P. Pattullo, *Power and Prejudice*, London, Weindenfield and Nicholson, 1990.

<sup>11</sup> Bkz. Aksu Bora, *Kadınlar ve Erkekler Hakkında Bildiğiniz Birkaç Şey*, Ankara, KSSGM Yayını, 1995, s. 97.

<sup>12</sup> Michelle Zimbalist Rosaldo, "Woman, Culture and Society: A Theoretical Overview", M. Z. Rosaldo ve L. Lamphere (eds.), *Women Culture and Society*, Stanford University Press, 1974, s. 17-42.

<sup>13</sup> Anthony Giddens, *Sociology*, Cambridge, Polity Press, 2001,

man zaman ağızlarından kaçırırsalar da, genelde bunun farkında değilmiş ya da bu önemli değilmiş gibi davranırlar.<sup>14</sup> Bu ipucundan hareketle, belki, neden kadınların genel ve yerel seçimler öncesinde partileri için oy toplama işinde bu denli aktif olduklarını düşünebiliriz.

Siyasal olanı, farklı çıkarların ve grupların temsil ve pazarlık konusu edildiği bir alan olarak görürsek, kadınların sadece kamusal alana iki cinsiyetten biri olduğu için değil, bizzat ortak çıkarları nedeniyle siyasal özneler olarak çıkmasının gerekliliğini de kabul etmemiz gerekir. Farklılık sadece kadınlar ve erkekler arasında değildir. Kadımlarla kadınlar ve erkeklerle erkekler arasında da fark vardır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununun çözümü toplumsal cinsiyetlerden birinin, yani kadınların, daha dezavantajlı konumda olduğundan hareketle onlara özgü sorunların temsiliyle mümkün olacaktır. Sadece bu faktör bile kadınların sorunlarının temsili konusunda siyasal örgütlerde olmasının gereğini açıklamaya yetecektir.

Kadımlara özgü kimi sorunların politik arenada temsil edildiği ve bu konularda düzenleme yapılmaya başlandığı bir gerçek. Medeni yasalarda, aile ilişkilerini düzenleyen maddelerin, anayasalara toplumsal cinsiyet eşitliğinin tanınmasının girmesi gibi. Ancak hala evlilik içi tecavüz, işyerinde cinsel taciz gibi kadınların sorunu olduğu halde temsil edilmeyen sorunlar da var. Aileden ve yakın çevreden ya da anelik rollerinden kaynaklanan ve kadının toplumsal yaşama katılımını engellediği halde toplumsal olmadığı için politik sayılmayan sorunlar ise bize radikal feministlerin “kişisel olan politiktir” sloganını hatırlatıyor. Bunların arasında, birçok kadının yaşadığı ancak kişiselmiş gibi görünen, oysa ki ataerkil toplumsal değerlerin baskısının yarattığı evlilik ve nişanlılık gibi nedenlerle işten ayrılmak ya da çalışmamak gibi nedenler sayılabilir.<sup>15</sup>

s. 240'tan J. Duncombe, J. ve D. Marsden, "Love and Intimacy. The Gender Division of Emotion and "Emotion Work": A Neglected Aspect of Sociological Discussion of Heterosexual Relationships", *Sociology*, No. 27, (1993). Ayrıca feminist teoride *bakım etiği* olarak geçen ve kadınların aile içindeki tüm bakım yüklerinin onları belli türden bir sosyalleşmeye ittiğini iddia eden çalışması için bkz. Carol Gilligan, *In a Different Voice*, London, Harvard University Press, 1993.

<sup>14</sup> Cynthia Nelson, "Public and Private Politics: Women in the Middle Eastern World", C. B. Brettell ve C. F. Sargent (der.), *Gender in Cross-Cultural Perspective*, New Jersey, Prentice Hall, 1997, s. 115.

<sup>15</sup> Serpil Sancar Üşür bunları "kadınların temsil edilen sorunları", "kadınların temsil edilmeyen sorunları" ve "kadınların kişisel/apolitik kabul edilen sorunları" olarak sıralamaktadır.

Buna göre, siyasal örgütlerde, örneğin partilerde kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik bir parti politikası olup olmadığına bakarken ilk akla gelen partilerin kadın kolları oluyor. Buradan yerel yönetimler ve parlamento düzeyinde temsile geçişin mümkün olduğunu yadsımamakla birlikte, kadın kollarının, birer "yan kuruluş" olarak var olan, parti politikalarını devam ettiren ve partilerle tam olarak bütünleştirilmemiş de olduğundan, içinde faaliyet gösteren kadınların, çocuk, yaşlı, sakat, hasta sorunları ve çay, kermes, piknik, ev toplantıları gibi sosyal faaliyetleriyle siyasal destek oluşturup partilere üye kazandırmasıyla sınırlı kalan yapılar olageldiğini hatırlamak gerekir. Bu anlamda siyasi partilerdeki kadın kollarının, oransal ve maddi yetersizlikleri nedeniyle kadın gettoları olma ihtimalini taşıdığı görüşüne katılmamak mümkün değil. Bunun için kadın kollarında çalışarak milletvekili seçilmiş ne kadar az kadın olduğuna bakmak yeterlidir. Kadın kollarındaki kadın üyelerin partilerin "ana kademe" karar organlarında söz ve karar yetkileri yoktur. Partilerdeki kadınların, uluslararası kadın hareketlerinden ve kadınların siyasal süreçte güçlenme pratiklerinden uzak durmaları da partilerin üst düzey yönetimlerinin işine gelir. Bazı siyasi partilerin tüzüklerine kadınların fırsat eşitliğini sağlamak üzere kotalar konulmuştur. Ancak bu kotalar hem parti yönetimlerinde hem de seçim aday listelerinde kadınların ön sıralara yazılmasında uygulanmaz.<sup>16</sup> Bu nedenle de gerek yerel yönetimler, gerekse parlamento seçimlerinde kadın temsil oranı son derece düşük kalmaya devam eder.

Kadınlar büyük p ile politikada yer alınca da, onlar için tarih boyunca üretilen klişelerin manipülasyonundan kurtulamıyorlar. Güney Afrika'da parlamento seçimlerini kazanan kadın milletvekilleri için "parlamento'nun kuşları" dendiğini görüyoruz.<sup>17</sup> Kadınların politik yaşama katılımının yüksek olduğu ülkelerde, örneğin İsveç'te, Norveç'te ve Finlandiya'da, kadın ve erkek politikacıların farklı temsil edildiğini gözleriz. Örneğin van Zoonen, Hollanda'da, magazin medyasında erkek politikacıların ailelerinin bir destek mekanizması olarak temsil edildiği halde, kadınlar için, ailenin, kadının po-

Üşür, a.g.e., s. 21-22.

<sup>16</sup> Siyasal örgütlerde kota uygulaması konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. [www.kader.org](http://www.kader.org). Ayrıca bkz. Doğuş Derya, "Kota Demokrasidir", *Gaile*, No. 1, (Mart 2008), s. 2-3.

<sup>17</sup> Margareth Gallagher, *Gender Setting, New Agendas for Media Monitoring and Advocacy*, London, Zed Books, 2001, s. 80.

litik kariyerini engelleyen tarafına vurgu yapıldığını belirtir.<sup>18</sup>

Araştırmalar kadınların (ve diğer marjinal grupların) karar verme süreç ve mekanizmalarında etkin olmaları için en az % 30-35 düzeyinde olmaları gerektiğini göstermektedir ki tüm dünyada bu oran henüz % 10 düzeyindedir. Birçok yerde yazıldığı ve kanıtlandığı gibi bu oranı yakalamak için çok düzeyli bir kota sistemi gerekiyor. İçinde, parti içi seçim pratiklerinden ülke için genel seçim yasasına dek işleyen ve kamuoyuna tanıtılmış bir dizi stratejinin olduğu kotalar böylelikle çalışır hale geldiler. Sancar Üşür'ün belirttiği gibi kadın kotası, kadınları siyasete alıştırmak için değil, siyaseti kadınlara hazırlamak yani siyasi kurumları yeniden yapılandırarak kadınlara uygun hale getirmek içindir.<sup>19</sup> Acaba Kuzey Kıbrıs kota konusunda tüm hazırlıklarını tamamladı mı? Uludağ'ın 1998 yılındaki çalışmasından Cumhuriyetçi Türk Partisi'nin (CTP) % 10, Toplumcu Kurtuluş Partisi'nin (TKP) %15 kota uyguladığını, Ulusal Birlik Partisi'nin (UBP) ise genel başkana ait özel kotası olduğunu öğreniyoruz.<sup>20</sup> 2008 yılına gelindiğinde CTP % 10 (MYK'da % 9) kota uygularken, UBP'nin, Demokrat Parti'nin (DP) ve Özgürlük ve Reform Partisi'nin (ÖRP) halen bir kota uygulamadığını görmekteyiz. Partinin seçimle oluşan bütün organlarının (kadın örgütleri hariç) ve tüm seçim listelerinin her birinde her iki cinsiyetten eşit sayıda üye bulunacağını belirten Toplumcu Demokrasi Partisi (TDP)'nin uyguladığı kota ise % 50'dir.<sup>21</sup>

Çeşitli etiketlerle anılmakla beraber kamusal söylemde kadınların en çok anıldığı hal annelik halidir. Anneliğin kadının birincil rolü ve en temel vatandaşlık görevi olduğu fikri başta medya olmak üzere tüm kamusal düzlemde en popüler halini alır. Annelik kamunun vicdanına seslenen bir tonla kendini duyurur. Kıbrıs'ta genel ve yerel seçimler, sınırların açılması ve Annan Planı süreçleri, kadınları politik söylemlerinin malzemesi yaparken belli alanlarda yoğunlaştılar. Kıbrıs kamuoyunda da (güney Kıbrıs dahil<sup>22</sup>) ne zaman savaştan (veya barıştan) söz edilse, taraflar çocuklarını kaybeden anneleri, eşlerini kaybeden kadınları, çocukları iş bulamayan anne-

<sup>18</sup> Gallager, a.g.e., 81.

<sup>19</sup> Üşür, a.g.e., s. 51.

<sup>20</sup> Uludağ, a.g.e., s. 72.

<sup>21</sup> Son döneme ilişkin veriler KKTC Cumhurbaşkanlığı Toplumal Cinsiyet Çalışmaları Birimi'nin Kota üzerine hazırlanan raporundan alınmıştır.

<sup>22</sup> Bkz. Floya Anthias "Women and Nationalism in Cyprus", Nira Yuval-Davis ve Floya Anthias (der.), *Women Nation State*, London, Macmillan, 1989, s. 160.

leri, çocukları daha iyi bir gelecek isteyen anneleri öne çıkardılar. Bu durum toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmalarında sıkça rastlanan bir kadınlık kurgusu. Milliyetçi ve militarist söylem sağ ya da sol politik söylemin içine böyle bir kadınlık kurgusuyla sızıyor.<sup>23</sup> Kadınları, anne olarak gelecek kuşakların (şehitlerin ve göçmenlerin) doğurucuları ve yas tutucuları olarak kendi sesleriyle ya da onlar adına konuşan erkek haykırışlarıyla gözümüzün önünde tuttular.<sup>24</sup> Kıbrıs'ta da benzer bir süreç yaşandı. Sağcılar geçmişte annelerin ne kadar acı çektiğini ve bir daha o acıları çekmek istemediklerini ve Kıbrıs'ta yeni çatışmalardan korktuklarını kadınları öne sürerek aktardılar.<sup>25</sup> Solcular da "barış" halinde annelere çocuklarının dizleri dibinde olacağını yurtdışına göç etmeyeceğini anlattılar. İşte bu öyküler ve anlatılar kadınların kendi toplumsal konumlarını güçlendirme isteğinden değil, halihazırda buldukları yerlerden seslendikleri ve politika yapıcılarını etkiledikleri alanlardır. Yani 'P'olitikaya nüfuz eden ama onun içinden çıkmadığı için de küçük p ile politika dediğimiz alanlardır bunlar.

Politik yelpazenin neresinde dururlarsa dursunlar görüşleri ne olursa politik söylemi birleştiren altta yatan tek bir kaygı var: Nasıl tanımlanırsa tanımlansın kadınların davranış ve konumunun, kuşku götürmez şekilde kolektivitinin "gerçek" kimliğine uygun olmasını ve ona karşı bir tehdit oluşturmamasını sağlamak.<sup>26</sup> Aynı şekilde Kandıyoti'nin belirttiği gibi kadınlar kültürel kaynaşmanın hammaddesi olarak herhangi bir sosyal tansiyon yükselmesinde vatandaşlık haklarından ilk yoksun bırakılacaklar oluyorlar.<sup>27</sup> Kıbrıs sorununun diğer birçok sorun gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununu gölgede bıraktığı ve kadınların vatandaş olarak haklarını kullanmayı ötelediğini artık daha çok kadından duyuyoruz. Kıbrıs'taki genel seçim sürecinde hedef olarak kadınlara seslenmeyi önemseyen bir sosyal demokrat parti kadınları ancak "siyaset mutfağı"na davet

<sup>23</sup> Lister, a.g.m., s. 42.

<sup>24</sup> Bu konuda daha ayrıntılı bilgi ve tartışmalar için bkz. Yuval-Davis ve Anthias, a.g.e., s. 1-15.

<sup>25</sup> Bu konuda Meral Eroğlu'nun UBP Kadınlar Kolu Çayı'nda yaptığı konuşma için bkz. Güneş, 6 Şubat 2005 ve *Halkın Sesi*, 7 Şubat 2005.

<sup>26</sup> Fatmagül Bertkay, *Tarihin Cinsiyeti*, İstanbul, Metis, 2003, s. 83'ten Deniz Kandıyoti, "Emancipated but Unliberated? Reflections on the Turkish Case", *Feminist Studies* Vol. XIII, No. 213, (1988).

<sup>27</sup> Deniz Kandıyoti, "The Politics of Gender and the Conundrum of Citizenship", Susan Joseph ve Susan Slyomovics (der.), *Women and Power in the Middle East*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2000, s. 53.

edebildi. Kadınlar metaforik de olsa mutfakta kaldı yine. Annelerin ağlamasını istemeyen iyi niyetli erkekler birden siyaset sahnesinde bildik repliklerini okumaya başladılar. İlerici çevreler bile kuru ve nasıl ulaşılabileceği belli olmayan bir eşitlikten başka birşey söyleyemediler bu konuda. En ilerici olanlar yine kadınların kalemiydi: Fatma Azgın, Sevgül Uludağ, Oya Talat, Faize Özdemirciler ve Tijen Zeybek gibi.

Kadınlar seçimler sırasında çiçek dağıttılar, çay partileri düzenlediler, gençlere seslendiler ve "hız yapmayın, uyuşturucu kullanmayın!" dediler. Yani topluluk işlerini yerine getirdiler. Çocuklar referandum sırasında "benim için anne!" diye yalvardılar. Burada Cockburn'un, *Hat* başlıklı kitabındaki görüşmesinde Maria Hadjipavlou'nun, kadınların iktidarla kurduğu ilişkiler konusundaki saptamasını hatırlamakta yarar var: Kadınların iktidarla ilişkisini ikiye ayıran Hadjipavlou, Kıbrıs'ta kadınların 'potansiyel olarak iktidar' değil 'tahakküm olarak iktidar' alanını içselleştirmiş olduklarını belirtir.<sup>28</sup> Tahakküm olarak iktidarı benimseyen bir kitle olarak siyasal örgütler içinde çalışan kadınların kendi aralarındaki farka saygı duyan ve onların ortak çıkarlarına seslenen politikaların üretimini talep etmeleri yönünde çalışmalarını için güçlenmeleri hayli zor görünüyör.

Kuzey Kıbrıs'ta yüzen/kararsız oyları toplayanların kadınlar olduğunu bilmeyen yok. Kadınlar evleri dolaşarak genellikle diğer kadınlardan ve hane halkından kendi erkekleri için oy istiyorlar. Kadınlar politikada, ya parti kadın kolları üyesi olarak ya da partisinin erkekleri için evlerinde onları bekleyen kadınlar aracılığıyla diğer kadın ve erkeklerden oy toplayan kadın gönüllüler olarak yer alıyor.<sup>29</sup> Kadınları oy toplayıcılar olarak gören siyasi partiler kadınların parti örgütü içindeki çıkarlarını dahi göz ardı ediyorlar. Partili erkeklerin kadımların oy toplama konusunda özel alana ulaşabilme güçlerinden yararlandıklarını söylersek çok haksızlık etmiş olmayız.<sup>30</sup> Ayşe Güneş Ayata benzer bir gözlemi Türkiye için yapıyor:

"Kadınlar kadınca konuşmalarla ev kadınlarına hitap edebilmekte, evlere girebilmekte ve daha da önemlisi kadın ilişki ağlarını kullanabilmektedirler. Taşrada ve mahalli politikada, küçük yerleşim

birimlerinde, kadına ulaşmanın en önemli yolu kadınları kullanmaktır... Dikkat edilirse burada esas olan kadın-kadın ilişkileridir ve erkeklerle yarışmayı ve birlikteliği en aza indirir."<sup>31</sup>

Diğer taraftan biliyoruz ki kota politikalarının ciddiye alındığı geçmiş genel seçimlerde, oy toplayan kadınlar, partiye hizmet eden, ancak partinin toplumsal cinsiyet politikaları üretmesini önemsemeyen kadınlar, evlerine gidip ziyaret ettikleri kadınları kadın adaylara oy verdirmeye çalışmadılar; çalıştıklarında da başarılı olamadılar yani kadınlar kadın adaylara oy vermedi. Uludağ bu noktayı, erkeklerin kadınları listeye koymamaya ikna ederek ya da onları ilk sıraya koymayarak yaptıklarını aktarıyor.<sup>32</sup> Uludağ kadınların kadınlara oy vermemesini Kate Millett'in Marksist terminolojiden ödünç aldığı "yanlış bilinç" kavramıyla açıklıyor. Yani kadınlar kendi çıkarlarının nerede olduğunu bilmeden erkeklerin çıkarları için çalışabilir hatta kendi değerlerini küçümseyebilirler. Öte yandan kadın adaylar da, kadınlar ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırma yönünde güçlü mesajlarla ortaya çıkmadılar. Bu saptama sorunun bir kısmını açıklasa da bence partiler için çalışan kadınların 'cinsiyetsiz' oy toplama stratejileri onları yanıltıyor. Kadınlar kendilerini partilerin bir parçası ve ona hizmet eden yan kollar olarak görmekten kurtulup toplumsal cinsiyete duyarlı politikalar üretmeyi öncelik haline getirirlerse, kadın kollarının kadınların çıkarlarını ne kadar temsil ettiği daha iyi ortaya çıkacaktır.

Kadınların siyaset haberleri özelinde medyadaki temsiline baktığımız çalışmada kadınları açıcı, evleri ziyaret eden, çiçek dağıtan, yemek ve çay töreni düzenleyen kişiler olarak gördük.<sup>33</sup> Bir toplumsal cinsiyet bilinci varsa bile kadınlar bu konudaki taleplerini bu işin önceliği nedeniyle "yine" daha ileri bir tarihe ertelemişti. Kadınların kamusal alandaki haklarını kullanması destekçi ve bakım rollerini sorgulamasıyla başlayacaktır.<sup>34</sup> Shachar, İsrail yazılı basını hakkındaki bir çalışmada kadınların, milliyetçi söylemle eklemlenen ve yeniden üretim rollerine

<sup>31</sup> Ayata, a.g.m., s. 301.

<sup>32</sup> Uludağ, a.g.e., s. 92.

<sup>33</sup> Hanife Aliefendioglu ve Yetin Arslan, "Do Women Make a Difference: Women in Political News in Print Media in Northern Cyprus", *Cyprus Academic Forum 1* (All Cyprus Social Sciences and Humanities Conference, (18-19 March 2005), Intercollege, Nicosia).

<sup>34</sup> Uludağ a.g.e. ve Yeşim Arat, "Türkiyede Kadın Milletvekillerinin Değişen Siyasi Roller, 1934-1980," Ayşe Berktaş-Hacimirzaoglu (der.), *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, İstanbul, Türkiye İş Bankası ve Tarih Vakfı Yayınları, 1998.

<sup>28</sup> Cynthia Cockburn, *The Line: Women, Partition and the Gender Order in Cyprus*, London, Zed Books, 2004, s. 104.

<sup>29</sup> Sevgül Uludağ, *Politikada Strateji ve Planlanma*, Kıbrıs, Kadın Araştırmaları Merkezi Yayını, 1998.

<sup>30</sup> Uludağ, a.g.e., s. 78.

vurgu yapan yayınlara dikkat çeker. Kadınlar ulusal ikonlara dönüşür; halkın ve çocukların bakımını üstlenir. Burada Shachar kadının rahmini politik bir ara bölgeye benzetir.<sup>35</sup>

Kadınları ev içi eş ve annelik rollerine çeken stratejilerden biri de kamusal yüzleri olan kadınların ev içi ve kadınca rolleriyle öne çıkarılması, kadınlık rollerini terk eden kadınların suçlanması ve uyarılmasıdır. Kadın politikacıya ev işleri ve annelik rolleriyle birlikte politika yapmayı nasıl bir arada yürüttüğünü sormak gibi. Erkek politikacıların eşleri de duyarlı, her an eşlerinin başarısı karşısında gururdan ve sevinçten ağlamaya hazır, onlara sahne arkasından fısıldayan, anlayışlı imajlar verdiler. Eşleriyle aralarındaki ilişkinin karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı olduğunu, ev işleriyle kocalarının hep en başından beri çok meşgul oldukları için ilgilenemeyeceklerini aktardılar. Bütün parti liderleri eşleriyle oy vermeye geldiler ve basına poz verdiler. Politik yüzleri olan kadınlar feminizmden hep uzak durmayı tercih ettiler. Anneliği, bakım rollerini öne çıkarıp, eşleri ve çocukları için fedakârlık yapmaya hazır bir imaj vermeye özen gösterirler.<sup>36</sup>

Kadınlarla demokrasi arasında yeni bir müzkereye ve barışa ihtiyaç var. Bu da kadınların farklılıkları içinde bireysel olmayan grup temsiline dayalı bir kamusal alan ve demokrasiyi tanımlama yolunda kendilerini güçlendirmesinden geçiyor. Kadınların siyasal olana katılımını engelleyen ve destekleyen kişisel, toplumsal ve ideolojik nedenleri gözden geçirmek örgüt yapıları içinde yer alan kadınların atacakları ilk adım olabilir. Kadınlar siyasal örgütlerdeki toplumsal cinsiyet resmini görmek için potansiyel katılımcı sayısından, var olan kadın ve erkek üye sayısından, yönetim düzeyindeki sayı ve oranlardan başlayabilirler. Birçok örgüt “cinsiyete dayalı ayrımcılık yapmadıkları için” üyelerini kadın mı erkek mi olduğunu not etmez. Böylece kadınlar kaç kişi olduklarından başlayarak kritik eşğin üzerine çıkamayan dolayısıyla da temsil değeri sembolik olmaktan öteye geçemeyen oranlarını artırmanın önünü açabilirler. Örgütlerinin bildiri veya yayınlarında kadın sorunlarına değinip değinmediğine, bu sorunların ve çözüm önerilerinin nasıl tanımlandığına bakabilirler.

<sup>35</sup> Orly Shachar, “The Israeli Womb: Images of Gendered Nationalism in the Israeli Press”, Carilli Theresa ve Jane Campbell Lahnam (der.), *Women and The Media, Diverse Perspectives*, Lahnam, University Press of America, 2005, s. 24.

<sup>36</sup> ABD basınına ilişkin benzer saptamalar için bkz. L. Deborah Rhode, “Media Images and Feminist Issues”, *SIGNS*, Vol. XX, No. 31, (1995), s. 694.

Böylece örgütlenme içinde ortak çıkarların daha çok ses getirdiğini unutmadan, hem kişisel dönüşümleri hem de örgüt içinde dönüşümleri için bu gettolaşmış yapılarından güçlenerek sıyrılabilirler.<sup>37</sup>

KA-DER Kadın Siyaseti Programı’nın makro düzeydeki pragmatik hedefleri arasında “toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı devlet politikaları ve onları yaşama geçirecek kurumsal yapılar oluşturulması”, “kadınların seçim ve atamayla belirlenen karar organlarında eşit temsili ve katılımının sağlanması” yer alır<sup>38</sup>. Bu konuda Kıbrıs’ta son zamanlarda umut verici gelişmeler olduğunu hatırlamakta yarar var. Son dönemde KA-DER ile yapılan işbirlikleri ve kadınlara yönelik siyaset okulları bunların başında geliyor. 1990larda iki toplumlu kadın grubundan başlayarak her geçen gün yeni kadınlar feminist olduklarını söyleyerek hakim olana karşı bir feminist perspektifi Kıbrıs’ın gündemine taşıyorlar. Kıbrıslı kadınlar artık farklılıklarının olduğu kadar ortak çıkarlarının ve cinsiyetleri nedeniyle sessizleştirildiklerinin daha fazla farkındalar. Kadınlar politikada özel alanlarında yaşadıkları şiddet ve kamusal alanda yaşadıkları ayrımcılığın yanı sıra Kıbrıs sorunu konusunda söz sahibi ve taraf olduklarını dile getirecek ortak hedefler koymaya başladılar.

Bunun için makro ve mikro düzeyde yapılacak bir dizi şey var. Öncelikle toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını hayata geçirecek yasal ve kurumsal mekanizmaların ve denetim sistemlerinin kurulması gerekiyor. Bunlar için çerçeve eşitlik yasasından, parlamento düzeyinde kurulacak eşitlik komisyonuna, çeşitli araştırma kurum ve desteklerine, kısa ve uzun dönemli eylem planlarına ihtiyaç var. Bu makro düzeyde beklentilerin zaman alacağını bilen kadınlar yeniden üretim ve topluluk işleri alanında ve Kıbrıs’ın tarihsel ve coğrafi sıkıştırılmışlığından kurtulma sürecinde kadınca bir bilinç geliştirecekler ve bu sürecin içinden politik olarak güçlenmiş biçimde çıkacaklardır.

<sup>37</sup> Serpil Sancar Üşür, *Siyasal Örgütlerde Cinsiyetçiliğe Karşı Eğitim Rehberi*, Ankara, KASAUM, 2000.

<sup>38</sup> [http://www.ka-der.org.tr/raporlar/siyasette\\_kadin.doc](http://www.ka-der.org.tr/raporlar/siyasette_kadin.doc)